

Любов Павлишин

ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЇ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (1993–2004 рр.)

Дана стаття висвітлює особливості приєднання Чеської Республіки до Європейського Союзу. Проведено аналіз внутрішньополітичних процесів у країні, що мали безпосередній вплив на євроінтеграційний курс Чеської Республіки. Детально опрацьовано документи та діяльність інститутів ЄС в напрямку східного розширення співтовариства.

Ключові слова: Чеська Республіка, зовнішня політика, Європейський Союз, інтеграція.

Сучасна міжнародна політика відбувається шляхом взаємодії ряду чинників — суверенних держав, об'єднань держав з різним ступенем інтеграції в міжнародних організаціях та інституціях. Міжнародні відносини перебувають у постійному розвитку, де поряд одне з одним існують елементи порядку та інтеграції з елементами хаосу та фрагментації. Ролі, позиції та вплив окремих чинників зовнішньої політики постійно змінюються і перебувають в дуже коротких часових рамках. Досліджуючи закордонну політику Чеської Республіки можна зазначити, що вона орієнтується та ті чинники та сили, які підтримують мир, стабільність, порядок, передбачуваність, далекоглядність та постійність. Після закінчення холодної війни значно зросла роль міжнародних організацій. Це є наслідком інтенсифікації глобалізаційних процесів, лібералізації світової економіки, зростання взаємозалежності держав та швидкого розвитку науки і техніки. Для Чеської Республіки багатостороння співпраця та членство в міжнародних організаціях та співтовариствах, зокрема в Європейському Союзі, являється інструментом для вирівнювання відносної силової та економічної асиметрії у відносинах з великими державами.

Дослідження міжнародних відносин та інтеграційних процесів в Європі, зокрема в Центральноевропейському регіоні, привертає до себе увагу багатьох дослідників. Серед українських науковців проблематику трансформаційних процесів у посткомуністичних країнах Європи вивчають Віднянський С.В., Мартинов А.Ю., Кіш Є.Б., Приходько В.О. та інші. Проте автор статті ставить перед собою завдання не повертатись до загального аналізу трансформаційних процесів в Центральній Європі, а детально вивчити зовнішньополітичний курс Чеської Республіки на інтеграцію до Європейського Союзу. Дана постановка завдання

вимагає опрацювання в основному першоджерел, до яких належать документи чеської влади та офіційні документи ЄС. Автором опрацьовано також низку видань дослідницьких інститутів, праць чеських та німецьких науковців.

Питаннями зовнішньої політики Чеської Республіки та особливо її євроінтеграційним напрямом займаються такі провідні чеські науковці як Отто Пік, Владімір Гандл, Гінек Файмон, Александр Орт та Зденек Весели. В їх працях показано довготривалий процес залучення Чеської Республіки до демократичних західних інститутів, підготовку країни та виконання нею умов для набуття повноправного членства в ЄС.

Вивчення робіт українських та зарубіжних науковців продемонструвало недостатність розробки цієї теми вітчизняною історіографією і підтвердило важливість проведення об'єктивного, наукового осмислення причин євроінтеграційного напрямку в зовнішньополітичній стратегії Чеської Республіки.

Зміни, які відбувалися в Чехословаччині після подій в листопаді 1989 року, принесли з собою, крім змін політичних та суспільних, необхідність створити цілком нову концепцію закордонної політики та зовнішньополітичну орієнтацію. Закордонну політику Чехословаччини протягом трьох років її федерального існування формували та реалізували передусім міністр закордонних справ Їржі Дінстбір та президент Вацлав Гавел з допомогою свого радника Олександра Вондри. На переломі 1989 та 1990 років загальнонаціональним у чеському суспільстві стало гасло «Назад до Європи», яке яскраво визначало цілі майбутнього чехословацького зовнішньополітичного напрямку. Вже в 1989 р. голова уряду ЧССР М. Чалфа надіслав голові Комісії ЄС Ж. Делору ноту, в якій виразив інтерес ЧССР до членства в ЄС.

Інструментом, який мав забезпечити здійснення інтеграції країн колишнього східного блоку до Європейських Співтовариств стала так звана Європейська угода або Угода про асоціацію. Чехословаччина розпочала переговори з ЄС щодо укладення такої угоди ще 20 грудня 1990 р. Наприкінці наступного року була підписана Європейська угода про асоціацію ЧСФР, Угорщини та Польщі до Європейських Співтовариств.

У період трансформації Чехословаччині необхідно було будувати відносини з ЄС вже на цілком нових засадах. Так новою основою відносин між ЄС та Чехословаччиною стала Угода між Чеською та Словацькою Федеративною Республікою, Європейським економічним співтовариством та Європейським товариством з атомної енергії, часто означувана як кооперативна угода, яка була підписана 7 травня 1990 року в Брюсселі. 1 січня 1991 року ЄС зробив на прохання ЧСФР односторонній крок, який виходив за рамки угоди та вносив певною мірою

асиметрію на користь ЧСФР тим, що ЧСФР отримала вигоди, які впливали з її Загальної системи митних преференцій. Таким чином чехословацькій дипломатії вдалося хоча б частково полегшити шлях чехословацького експорту, який потерпав від значних економічних проблем пов'язаних з розпадом РЕВ, яка скінчила свою діяльність у вересні 1991 року та впливаючим з цього занепадом великих східно-європейських ринків збуту.

Переговори між ЧСФР та ЄС в другій половині 1992 р. були зосереджені передусім на наслідках розпаду ЧСФР та на утворенні Чеської Республіки і Словацької Республіки. Протягом періоду розпаду Федерації ЄС призупинила ратифікаційний процес Європейської угоди. Проте все ж представникам влади вдалося в жовтні 1992 р. домовитися про продовження чинності Тимчасової угоди, яка мала закінчуватися вже 31 грудня 1992. Однак стало зрозуміло, що ЄС не збирається визнати автоматичний перехід Угоди про асоціацію з ЧСФР на угоду з ЧР та СР¹.

На більшості переговорів з представниками ЄС Чеську Республіку презентували прем'єр-міністр Вацлав Клаус або міністр закордонних справ Й. Зеленець. Вони намагалися вивести в світ Чеську Республіку та її дипломатію перед розпадом ЧСФР та підготувати тим самим поле для закордонної політики вже суверенної ЧР. Дипломатична діяльність попередньої федеральної влади була протягом короткого існування ЧСФР дійсно особливою та створила хороші передумови для розвитку відносин з головними європейськими та євроатлантичними інститутами². Це стало фактично основним фактором, який уможливив чеському уряду прем'єра Вацлава Клауса та чеській дипломатії, веденій Йозефом Зеленьцом, успішно продовжувати формування відносин з Європейськими спільнотами, НАТО та США.

Наприкінці 1992 р. все ж стало очевидним, що вступ до ЄС не буде таким швидким та простим, як на це розраховували країни ЦСЄ. З однієї сторони представники ЄС оцінювали та підтримували країни ЦСЄ у їх намаганні приєднатися до інтеграційного процесу, який супроводжувався реалізацією обтяжливих та складних реформ. Та, з іншого боку, країни ЦСЄ так і не домоглися отримання чіткої офіційної підтримки для повноправного приєднання та конкретного терміну щодо початку цього процесу. Через те, власне, уряди цих країн зосередилися на лібералізації ринку та розвитку економічних відносин між країнами-членами Вишеградського об'єднання, результатом чого і було підписання Угоди про зону вільної торгівлі країн Центральної Європи 22 грудня 1992 р. Центральноевропейська співпраця не мала в жодному випадку замінити інтеграцію до західноєвропейських економічних структур, а мала навпаки полегшити цей процес та переконати країни Західної Європи про готовність Центральної Європи до інтеграції³.

Закордонна політика в 1993 році опинилася перед цілим рядом нелегких завдань, які були основою для подальшого розвитку суверенної Чеської Республіки в рамках Європи. З питанням виникнення самостійної держави також логічно виникла потреба визначення своєї позиції на міжнародній арені та необхідність декларувати свої стратегічні державні пріоритети і напрями розвитку. З цього приводу уряд ЧР розробив та представив стратегічний документ, який визначав та формулював подальший напрямок розвитку держави та цілі її закордонної політики — Концепцію закордонних справ Чеської Республіки⁴. 21 квітня 1993 р. міністр закордонних справ представив перед Парламентом ЧР пропозицію цієї концепції, яка чітко визначала стратегічні завдання держави на майбутні роки. Міністр у своєму виступі наголосив, що принципові розбіжності між партіями в поглядах на закордонну політику чи бурхливі дискусії послаблюють позицію країни у світі, тому метою уряду є формування чеської закордонно-політичної доктрини на основі консенсусу. Особлива увага в Концепції приділялась процесу поступового приєднання та майбутньому членству Чеської Республіки в головних світових економічних, політичних та оборонних об'єднаннях, зокрема в НАТО та ЄС. В документі зазначалось: «довготривалою метою і важливим пріоритетом є членство Чеської Республіки в Європейському співтоваристві. Головним завданням Чеської Республіки є всесторонньо підготувати передумови для того, щоб вона могла легко і швидко стати повноправним членом ЄС. Першочерговими завданнями для країни будуть: гармонізація законодавства із законами і нормами ЄС; поступове створення зони вільної торгівлі; правильний політичний діалог і співпраця в області закордонної та оборонної політики й у вирішенні конкретних проблем європейської компетенції»⁵. Також міністр запевнив, що економічні проблеми, які супроводжують процес інтеграції, є лише його епізодами і що зусилля щодо пристосувань економіки мусять бути покладені по обидві сторони колишньої залізної завіси.

1993 рік в чеській закордонній політиці був наповнений, передусім, активними діями спрямованими на приєднання Чеської Республіки до угод та міжнародно-правових актів зниклої ЧСФР. У відношенні до ЄС йшлося передусім про запевнення, що ЧР і надалі залишає своєю стратегічною метою прагнення до повного членства в організації. Наступним важливим завданням Чеської Республіки було відновити переговорний процес щодо укладення Європейської угоди про асоціацію.

Для реалізації поставлених цілей зовнішньополітичної концепції чеські політики ще на початку 1993 р. відкрито задекларували основи самостійної чеської закордонної політики. 18 січня 1993 р. прем'єр В. Клаус надіслав голові Комісії Ж. Делору листа, в якому визначив інтеграцію

Чеської Республіки до ЄС як один з основних пріоритетів чеської закордонної політики⁶. Його позицію пізніше підтвердив Президент ЧР В. Гавел, який у своїй промові в Парламенті ЧР 23 лютого проголосив, що країна однозначно прагне до вступу в НАТО та ЄС. Він також наголосив: «важливою на сьогодні є співпраця Центральної та Східної Європи, яка не означає віддалення від Заходу, а навпаки наближення до нього»⁷. Вже з самого початку формування пріоритетів та завдань зовнішньої політики ЧР між Президентом та урядом, зокрема з прем'єром Вацлавом Клаусом, вимальовувалась роздільність поглядів, що звичайно не сприяло доброму іміджеві закордонної політики в очах закордонних партнерів.

Важливим викликом для Чеської Республіки була фундаментальна зміна відношення ЄС до можливості розширення за рахунок країн ЦСЄ, яка була представлена на саміті в Копенгагені в червні 1993 р. Важливим буде підкреслити, що 1993 рік був важливим рубежем не тільки для чеської сторони, але й для розвитку Європейських Співтовариств, які трансформувалися в Європейський Союз.

В квітні 1993 року проходила інтенсивна підготовка до саміту в Копенгагені. Європейська Комісія була переконана, що необхідно виробити чітку стратегію для країн ЦСЄ і з огляду на це розробила документ під назвою «У напрямі до ближчої співпраці з країнами ЦСЄ». Він складався з чотирьох частин: 1. У напрямі до європейського політичного простору, 2. Полегшення вступу у єдиний ринок, 3. Надання більш ефективної допомоги, 4. Підтримка економічної інтеграції⁸.

За декілька днів до саміту Вацлав Клаус презентував свою позицію та очікування від його результатів. На його думку, саміт мав стати: «сигналом надзвичайно важливим і для нас дуже потрібним, який означатиме завершення періоду півстолітнього європейського роз'єднання, продовження якого не може бути в інтересах жодного з нас. Особливо це не може бути в інтересі країни, яка історично знаходиться рівно посередині дороги між Маастрихтом та Сараєвом, і яка хоче бути активним учасником європейського простору, так як вона має що йому сказати»⁹.

Саміт проходив 21-22 липня в Копенгагені і став історичним проривом у процесі східного розширення, так як на ньому було прийнято пропозиції Європейської Комісії щодо критеріїв інтеграції. Цим рішенням Європейський Союз *de facto* вперше підтвердив реальну можливість для країн ЦСЄ досягнути повноправного членства за умови виконання визначених умов, які увійшли в історію під назвою Копенгагенські критерії. Від 1 листопада 1993 року вступила в дію Угода про ЄС, і замість назви Європейські Співтовариства почала вживатися назва Європейський Союз. У зв'язку з цим змінився, відповідно, і характер можливого майбутнього членства і умови, які мусила виконати чеська сторона. Приєднання країни

до організації мало відбуватися настільки швидко, наскільки країни будуть здатні прийняти обов'язки членства виконанням необхідних економічних та політичних умов¹⁰. Так звані Копенгагенські критерії поділяються на політичні, до яких належать стабільність та функціональність інститутів, які забезпечують демократію, дотримання прав людини та громадянина, повагу та захист національних меншин, та економічні, до яких відносяться забезпечення функціонування ринкового господарства, конкурентоспроможність та здатність прийняти обов'язки, які випливають з членства, включаючи цілі економічного та валютного союзу та підтримки політичних цілей ЄС. Крім цього в результаті Копенгагенського саміту ЄС зобов'язався пришвидшити лібералізацію ринку з Чеською Республікою на 2 роки¹¹.

Протягом 1993 року чеська дипломатія домоглася остаточної домовленості з ЄС щодо нової Угоди про асоціацію. 23 червня угода була парафрована і 4 жовтня в Люксембурзі була урочисто підписана як Європейська угода про асоціацію між Чеською Республікою, з одного боку, ЄС та її членами, з другого боку¹². З чеської сторони угоду підписав міністр закордонних справ Й. Зеленець. 27 жовтня Угода про асоціацію була ратифікована Європарламентом, а 8 листопада Парламентом Чеської Республіки. Вступила в дію вона з 1 січня 1995 року.

Європейська угода або Угода про асоціацію визначала, що кінцевою ціллю ЧР є прийняття її до ЄС і що співдружність мала б допомагати ЧР досягненню цієї цілі шляхом поступового політичного та економічного зближення. Для ефективного наповнення угоди було організовано декілька спільних органів. Угода про асоціацію заклала інституціональні рамки на двох рівнях: міністерському та парламентському. На рівні Міністерства закордонних справ ЧР цим органом стала Рада асоціації, яка засідала один раз на рік. Діяльності Ради допомагав Комітет асоціації, який складався з високопосадовців і займався переважно технічними питаннями. На парламентському рівні був створений Парламентський комітет, який служив платформою для дискусій між членами Європейського Парламенту та Парламенту ЧР¹³.

Важливим моментом також є те, що тип асоційованої угоди, укладеної з країнами ЦСЄ, був угодою про співдружність з перспективою майбутнього повноправного членства. ЄС укладала асоційовані угоди і іншого характеру, які не були гарантією майбутнього членства¹⁴. Одним з основних принципів, на яких будувалася Європейська угода, був принцип асиметрії. Це означало, що ЄС відкривала свої ринки для товарів з ЧР швидше, ніж це робила ЧР для товарів з ЄС. Асиметрія в укладеній угоді була поставлена вигідною для Чеської Республіки так, щоб ЧР мала більше часу на підготовку своїх виробників до конкурентних потоків

товарів з ЄС і водночас, щоб чеські експортери не були обмежені у вступі на європейський ринок. Угода також зобов'язувала Чеську Республіку до поступової гармонізації національного законодавства з *Acquis communautaire*¹⁵.

Чеська закордонна політика в напрямі європейської інтеграції у 1994 році реалізовувалась у ході європейських самітів. З точки зору взаємних відносин важливим кроком стало створення нового інституційного забезпечення чеської інтеграційної політики. 9 листопада 1994 р. уряд ЧР прийняв рішення щодо створення Комітету уряду ЧР з європейської інтеграції, який очолював голова уряду. Головним завданням Комітету було керувати та наглядати за втіленням Європейської угоди, підготувати інструкції для делегацій у Раді співдружності та гармонізувати діяльність окремих відділів у напрямку до ЄС. Також у листопаді 1994 р. Уряд уклав та опублікував графік інституційного забезпечення інтеграції ЧР до ЄС, який передбачав подання заявки про вступ на 1996 рік¹⁶.

Найвизначнішою подією другої половини 1994 року був грудневий саміт Європейської Ради в Гессені, на якому була представлена стратегія розширення ЄС на країни ЦСЄ¹⁷. Як найпроблемніше завдання на саміті розглядалась адаптація законодавства країн ЦСЄ до *Acquis communautaire*. З огляду на це, було вирішено розробити документ, який би служив країнам-кандидатам як інструкція. Основним результатом саміту в Гессені стало прийняття рішення, що для реалізації стратегії розширення будуть використані чотири основні інструменти: 1. Європейська угода, 2. Структурований діалог, 3. Програма PHARE, 4. Біла книга правил приєднання до внутрішнього ринку¹⁸. Чеську Республіку на саміті репрезентували Й. Зеленець та В. Клаус.

Розвиток протягом 1994 року в напрямку євроінтеграції був оцінений міністром Й. Зеленьцом та опублікований у статті під назвою «Чеська Республіка на шляху до європейської інтеграції» у журналі «Міжнародна політика»¹⁹. Міністр зосередився на початку статті на періоді, коли було нарешті пройдено процес декларування окремих цілей і дійшло до діалогу на конкретному просторі, про що свідчив, зокрема грудневий саміт у Гессені, на який були вперше запрошені і представники асоційованих країн. Також Й. Зеленець акцентував увагу на необхідності виконання так званих домашніх завдань, завдяки яким країна підготується до вступу. Автор статті вважає необхідним підкреслити реалістичність та неупередженість виступу міністра, в якому він не обмежувався тільки виділенням успіхів, але й проаналізував та показав складність цілого процесу, який ніс з собою ряд обтяжливих завдань, обмежень, диктату та проблем, з якими Чеська Республіка мала впоратись.

Наступною важливою подією на шляху ЧР до ЄС була зустріч Ради з асоціації в Люксембурзі 10 квітня 1995 р. Чеську Республіку на пере-

говорах, де говорилося, передусім, про вироблення Білої книги, представляв Й. Зеленець. Він наголосив, що зміст Білої книги є лише підтвердженням готовності Чеської Республіки до інтеграції до ЄС і що з виконанням умов Чеська Республіка не буде мати жодних ґрунтовних проблем²⁰. Відношення ЄС до переговорів з ЧР підтвердило, що в політичному форматі він буде продовжувати розвивати структурний діалог. Загалом ЄС позитивно оцінював результати досягнуті Чехією у галузі економічних та політичних реформ.

3 травня 1995 р. Європейська Комісія схвалила Білу книгу, яка визначала необхідні кроки для поступової інтеграції країн ЦСЄ до ЄС, яка пізніше була прийнята на саміті ЄС в Каннах 26–27 червня під назвою «Підготовка асоційованих країн ЦСЄ до інтеграції у внутрішній ринок Європейського Союзу»²¹. Окрім презентації *acquis* внутрішнього ринку, у книзі була запропонована логічна послідовність відповідних заходів. Був розроблений наголос на вимоги належної імплементації та моніторингу національного законодавства, яке мало відповідати законодавству ЄС, а також виділені ключові законодавчі, регуляторні та інституційні положення, що забезпечували функціонування єдиного внутрішнього ринку без кордонів та управління ним. Біла книга слугувала додатковим текстом до європейських угод, особливо у сферах економічного співробітництва та наближення законодавства. Вона навіть дещо виходила за межі цих угод, оскільки визначала пріоритети у встановленні послідовності адаптації національного законодавства в рамках 23 відібраних секторів та рекомендувала урядам країн-кандидатів ЦСЄ створити відповідні інститути. Однак визначення пріоритетів та узгодження заходів у часі було повністю залишено в компетенції країн-кандидатів. Даний підхід був змінений лише із початком партнерства заради вступу, в межах якого були запроваджені детальні плани наближення, відомі як Національна програма адаптації до *acquis*.

Після саміту в Каннах В. Клаус підтвердив, що Чеська Республіка, готуючись до вступу в ЄС, у відповідь на прийняття Білої книги підготувала та видала документ під назвою «Пріоритети виконання основ Білої книги в Чеській Республіці»²².

26 травня 1995 року в Празі відбулося засідання «круглого столу» на тему «Сучасний стан перетворень у країнах ЦСЄ на перехідному етапі до ринкової економіки». Засідання відбулося за участі прем'єр-міністра ЧР В. Клауса, міністра промисловості і торгівлі Чехії В. Длоугого, міністра економіки ЧР К. Диби, керівника чеського Національного Банку Й. Тошовського, віце-президента Всесвітнього банку М. Бруно, головного економіста Європейського Банку Реконструкції та Розвитку (ЄБРР) Н. Стерна та директора Гарвардського інституту економіки Д. Сакса.

В ході дискусії В. Клаус зазначив: «що неможливо водночас створити нову економічну модель в суспільстві, а необхідно поступово здійснювати ряд зважених кроків на шляху трансформації економіки в країнах ЦСЄ»²³. Прем'єр заперечив «спонтанну еволюцію» в економіці та зупинився на науково обґрунтованому підході, який враховував би всі фактори і обставини, які можуть впливати на економічну трансформацію. Зокрема зупинився на трьох питаннях, які, на його думку, необхідно було ґрунтовно проробити під час здійснення економічних реформ — макроекономічних, мікроекономічних та додаткових. При формуванні макроекономічної політики, на думку В. Клауса, необхідно враховувати історичні традиції кожної країни, політичний фактор, стан економіки та доцільність реалізації багатоступеневої системи здійснення реформ. На мікроекономічному рівні, продовжував чеський прем'єр, багато залежить від швидкості рішень, які приймаються урядом країни, зокрема запровадження справедливої конкуренції. Серед додаткових факторів В. Клаус назвав, зокрема, готовність різних верств суспільства сприяти реформам, політичну розстановку сил, тощо. В. Клаус назвав процес входження в європейські економічні структури поступовим та зазначив, що для Чеської Республіки стратегічною метою є вступ до Європейського Союзу.

Цікавим для уваги є також виступ міністра промисловості та торгівлі ЧР В. Длоугого, який зазначив: «що важливим фактором здійснення економічних реформ в Чехії були сприятливі стартові умови. Оскільки не було розірвано економічні зв'язки з сусідніми державами, як це відбулося між республіками колишнього Радянського Союзу, Чехія не має свого «Чорнобиля», у неї був у цілому збалансований бюджет і практично не було безробіття. Нам вдалося уникнути «шокової терапії», у короткі строки провести приватизацію, домогтися безперебійного постачання енергоресурсів»²⁴.

Важливо відмітити також позицію закордонних представників щодо стану перетворень у країнах ЦСЄ на перехідному етапі до ринкової економіки. Зокрема головний економіст ЄБРР Н. Стерн зазначив: «що три країни ЦСЄ (Чехія, Угорщина та Польща) успішно вирішують проблеми свого економічного розвитку, що дає їм право сподіватись на вступ до ЄС вже найближчим часом»²⁵. Віце-президент Всесвітнього Банку М. Бруно виділив Чеську Республіку як безумовного лідера серед країн ЦСЄ. Він зазначив: «у Чехії вдалось провести трансформацію економіки на різних рівнях швидко і продумано за підтримки світового співтовариства як у політичному, так і фінансовому аспектах»²⁶.

Перша половина 1996 року була переломним моментом на шляху Чеської Республіки до Європейського Союзу, коли після майже шести років складних, довготривалих переговорів в період невизначеності

дійшло до офіційної подачі заявки на вступ до ЄС. Ця подія фактично стала кульмінацією чеських прагнень про так зване «повернення до Європи», так як ЄС протягом всього цього періоду розглядалась як гарант стабільності, безпеки, процвітання і як певний ідеал зрілої демократії, до якої Чехія з самого початку хотіла належати.

Після засідання урядового Комітету з європейської інтеграції 22 вересня 1995 р. прем'єр В. Клаус заявив, що Чеська Республіка передасть заявку на вступ у ЄС у лютому наступного року. Його слова втілились у реальність і 17 лютого 1996 р. В. Клаус передав італійському прем'єрові Л. Діні офіційну заяву на вступ до ЄС спільно з супровідним меморандумом, який роз'яснював чеські причини для подання заявки. У меморандумі уряд ЧР констатував: «Уряд Чеської Республіки розуміє переваги та незворотність процесу економічної інтеграції та її унікальне вираження в нинішньому проекті європейських інститутів. Уряд усвідомлює перспективи та майбутній потенціал членства. Чеський народ недавно знову здобув повний державний суверенітет. Однак уряд Чеської Республіки дійшов до таких самих висновків, до яких дійшли в минулому уряди сьогоденішніх країн-членів: що в сучасному європейському розвитку заміна частини власного державного суверенітету на суверенітет наддержавний і спільну відповідальність є необхідною як для блага своєї країни, так і для всієї Європи»²⁷. Заявка була прийнята Радою ЄС 29 січня і, відповідно, Рада дала запит Європейській Комісії щодо підготовки нею висновків про готовність країни до вступу в ЄС. 26 квітня 1996 р. керівник делегації Комісії у ЧР Й. Гаар передав міністру закордонних справ ЧР Й. Зеленьцю опитувальник ЄК з підзаголовком «Необхідна інформація для підготовки висновків на заявку про членство в ЄС».

Визначним фактором для консенсусного сприйняття чеської інтеграції до ЄС була однозначно й позиція громадськості. Соціологічні дослідження громадської думки, проведені одразу після подання офіційної заявки країни на вступ до ЄС, показали значну перевагу прихильників інтеграції. Питання в соціологічному дослідженні було поставлене таким чином: «Чи має ЧР прагнути до вступу в ЄС?». 52% опитуваних дали позитивну відповідь, 21% опитуваних відповіли «ні», а 28% не визначилися з відповіддю²⁸.

У червні 1996 року в Чеській Республіці проходили парламентські вибори, результати яких дали початок другому коаліційному уряду В. Клауса. На виборах перемогла найсильніша партія урядової коаліції, ГДП, яка в своїй виборчій програмі виділяла повне членство в ЄС як свою головну зовнішньополітичну ціль. При цьому ГДП робила ставку передусім на вигоду інтеграції економічної, і аж ніяк не на поглиблення політичної інтеграції, яка, на їх думку, могла призвести до обмежень

національних інтересів ЧР²⁹. Проте вже в своїй програмній заяві уряд означив членство в ЄС як логічне завершення прагнень Чеської Республіки до повної інтеграції з європейськими демократичними країнами.

Свою офіційну відповідь на опитувальник Європейського Союзу схвалив урядовий Комітет з європейської інтеграції 19 липня 1996 р. Вже 26 липня її схвалив і уряд ЧР, а Посол ЧР при ЄС Й.Кройтер передав заповнений опитувальник назад представникам Комісії. Ці відповіді стали основою для висновків Комісії щодо стану підготовки ЧР, які були згодом опубліковані як складова документу Agenda 2000³⁰.

Протягом перших місяців 1997 року вирішилося питання приблизної дати вступу ЧР до ЄС. Європейська комісія 22 січня в своєму основному матеріалі про розширення повідомила, що жодна зі східноєвропейських країн не зможе стати членом ЄС до 2002 року. В квітні під час візиту в Брюссель прем'єр-міністр ЧР В. Клаус мав зустріч з головою ЄК Ж. Сантером. Прем'єр інформував співрозмовника про прийняті урядом ЧР заходи щодо вирішення економічних проблем. Сантер відзначив їх досить відважними і зазначив, що такий спосіб їх вирішення свідчить про готовність Чехії до вступу в ЄС. Голова ЄК також зазначив, що переговорний процес щодо вступу ЧР мав би початися на початку 1998 року³¹.

На засіданні Європейської ради в Амстердамі 16–18 червня дійшло до підтвердження плану Амстердамської угоди, що стало хорошою передумовою для початку процесу розширення. Після конференції представники країн-членів ЄС зійшлися на зустрічі з прем'єрами та міністрами закордонних справ 12 країн-кандидатів для того, щоб офіційно інформувати останніх про висновки міжурядової конференції та запевнити, що розширення залишається й надалі одним з головних цілей ЄС³².

11 липня ЄК оприлюднила першу пропозицію щодо початку переговорного процесу про вступ країн-кандидатів у першій хвилі з Польщею, Угорщиною, Чеською Республікою, Естонією, Словенією та Кіпром. 16 липня голова Комісії Ж.Сантер представив Раді ЄС та Європейському Парламенту документ Agenda 2000, який вирішував два головні завдання — фінансове забезпечення (бюджет на 2000–2006 роки) та проблему розширення (висновки щодо оцінки окремих країн-кандидатів). Висновки містились у третій частині документу під назвою «Висновки Комісії щодо заявки про вступ до ЄС». Висновок Комісія виробила на основі інформації з опитувальника, який заповнювався урядом країни-кандидата, далі зі звітів представництва Комісії у Празі та на основі наданої інформації від різних міжнародних організацій (МВФ, СБ, ОЕСД)³³.

Перша частина висновку була присвячена виконанню політичних критеріїв, які були найважливішою передумовою для подальшої інтеграції. Згідно висновку чеські політичні інститути функціонували добре та

перебували в стабільних умовах, які забезпечували функціонування правової держави та дотримання прав людини і захисту нацменшин. Значні недоліки знайшла Комісія в ситуації з ромською меншиною, у роботі судів та в законодавстві щодо захисту свободи друку. В області економічних критеріїв у висновку зазначалося, що в Чеській Республіці, в принципі, існують рамки для дієвої ринкової економіки і що, як доказ цьому, є те, що ЧР стала першою серед країн ЦСЄ членом OECD. Однак, висновок зазначав і недоліки в цій сфері: недостатня приватизація банків, непевна позиція деяких економічних інститутів на фінансовому ринку та ринку капіталів. При оцінці процесу імплементації законодавства внутрішнього ринку ЄС висновки щодо ЧР в окремих областях були дуже різними. В основному позитивну оцінку отримала область вільного руху товарів, капіталу та людей. Комісія критикувала регіональну політику, відтак її фактичну відсутність у Чеській Республіці. Найбільші застереження у висновку стосувалися адміністративної та судової системи ЧР, де Комісія вимагала проведення загальної реформи, яка б покращила ефективність цілої системи. У завершенні висновку Комісії зазначалося: «Чеська Республіка має ознаки демократичної держави зі стабільними інститутами, які забезпечують дотримання закону, прав людини та захист нацменшин. Її можна вважати країною з функціонуючою ринковою економікою, яка б мала бути здатною через невеликий проміжок часу впоратися з конкурентними натисками та діяльністю ринкових сил у рамках Союзу. Якщо країна буде продовжувати в такому ж напрямі імплементацію *acquis*, то через деякий час вона зможе втілити *acquis* у повній мірі»³⁴. На основі висновку Комісії щодо прийняття заявки на вступ до ЄС, країнам-кандидатам першої хвилі розширення було доручено розпочати переговорний процес. Чеський уряд був задоволений тим, що їм вдалося потрапити до групи країн першої хвилі розширення ЄС (так званий варіант 5+1).

13–14 грудня 1997 р. в Люксембурзі відбувався саміт Європейської Ради, на якому було прийнято рішення про початок переговорного процесу з шістьма країнами, які були запропоновані Комісією у документі *Agenda 2000*, з так званою першою хвилею розширення. Європейська Рада доручила Європейській Комісії розроблення регулярних звітів про прогрес, досягнений у підготовці країн-кандидатів до вступу³⁵. Чеську Республіку на саміті представляли Президент В. Гавел та вже новий міністр закордонних справ ЧР Я. Шедіви. На саміті було запропоновано розпочати переговори з цими країнами вже весною 1998 р. у вигляді двосторонніх міжурядових конференцій. У Люксембурзі також було схвалено посилену вступну стратегію, яка складалася з «Партнерства заради вступу» та вищої фінансової допомоги країнам-

кандидатам. Фактично Люксембурзьким самітом та запрошенням до переговорів щодо вступу був успішно закінчений один етап на шляху інтеграції ЧР до європейських структур.

У 1998 році відбуваються внутрішньополітичні зміни в Чеській Республіці. 2 січня був сформований новий уряд ЧР, який очолив Й. Тошовський. 21 січня була прийнята нова урядова програма, в якій говорилося про намір продовжувати інтеграцію ЧР до ЄС. Діяльність нового уряду в області європейської інтеграції надалі проводив міністр закордонних справ та заступник прем'єр-міністра Я. Шедіви, який головними цілями міністерства визначив стабілізацію переговорної команди, визначення графіку підготовки до вступу, забезпечення успішного функціонування Постійної місії ЧР при ЄС в Брюсселі, а також підготовку Національної програми приєднання ЧР до ЄС³⁶.

12 березня 1998 р. в Лондоні відбулася перша зустріч Європейської конференції, де Чеську Республіку представляли прем'єр Й. Тошовський та міністр закордонних справ Я. Шедіви. Європейська конференція представляла собою платформу для дискусій найвищих представників країн-членів ЄС та країн-кандидатів.

Правові засади вступних партнерств з країнами-кандидатами Європейський Парламент схвалив 11 березня 1998 р. в документі під назвою «Партнерство заради вступу». У даному документі були сформульовані короткострокові та довгострокові цілі — пріоритетами були економічні реформи, зміцнення інституційного та адміністративного потенціалу, вдосконалення законодавства в області внутрішнього ринку, спільна оцінка пріоритетів економічної політики та інше. В другій частині були детально розписані головні фінансові та технічні засоби, якими ЄС допомагав країнам-кандидатам у процесі підготовки до членства в ЄС³⁷.

Процес підготовки вступу до Європейського Союзу був урочисто розпочатий 30 березня в Брюсселі за участі міністрів закордонних справ країн-членів ЄС та країн-кандидатів. Наступного дня відразу розпочалися міжурядові двосторонні переговори з окремими країнами-кандидатами. Того ж дня 31 березня 1998 року Чеська Республіка представила в Брюсселі остаточну версію Національної програми підготовки Чеської Республіки до членства в Європейському Союзі³⁸. При підготовці Національної програми Чеська Республіка не обмежилася тільки виробленням графіку прийняття *acquis*, але й намагалася визначити всі інші кроки в процесі гармонізації чеського законодавства із законодавством співтовариства, тобто не тільки подальшу імплементацію узгодженого законодавства, але, й у разі необхідності, його застосування. Національна програма являла собою гнучкий документ, який постійно оновлювався та доповнювався згідно з процесом підготовки ЧР до членства в ЄС і

відповідно до рішень уряду, які стосувалися конкретних питань інтеграції. Так згодом були розроблені та прийняті Національні програми ЧР в 1999, 2000 та 2001 роках.

28 квітня в Брюсселі розпочався перший етап переговорів про вступ ЧР до ЄС — так званий «скринінг» (відбір, просіювання), тобто аналітичне порівняння законодавства країн-кандидатів з європейським законодавством. Для проведення «скринінгу» *Acquis communautaire* було розподілено на 31 розділ. Першою аналізувалася тема науки, досліджень, телекомунікаційного та інформаційного суспільства. Головою чеської переговорної команди був призначений 14 січня 1998 року заступник міністра закордонних справ ЧР Павел Телічка. Він неодноразово коментував цей складний переговорний процес: «Це були переговори безпрецедентні, з точки зору складності у матеріальному і технічному плані та з точки зору політичного значення, що важко зрівняти з будь-чим у нашій минулій історії. Нічого не змінює навіть факт, що в деяких питаннях ЄС нам значно звужив переговорний простір та значною мірою не визначив умови»³⁹.

Одночасно з початком переговорів уряд Тошовського посередництвом урядового Комітету з європейської інтеграції почав готувати практично в усіх відділах підготовку так званих позиційних документів, тобто фундамент для ділових переговорів з відповідними органами ЄС⁴⁰. Позиційні документи були необхідною умовою для початку реальних переговорів, які почалися фактично тільки у вересні 1998 року. В листопаді почалися переговори на рівні міністерств.

У липні 1998 року в Чеській Республіці формується новий уряд, який очолив М. Земан. Міністром закордонних справ був назначений Ян Каван. Уряд ЧСДП тримався стратегічної лінії зовнішньої політики держави. В новій програмі уряду робився наголос на необхідності розроблення стратегії вступу до ЄС, посилаючись на минулу Національну програму підготовки ЧР до членства в ЄС. Прем'єр-міністр М. Земан спільно з міністром закордонних справ ЧР Я. Каваном 29 вересня мали зустріч у Брюсселі з головою Комісії Ж. Сантером, де останній наголосив на необхідності пришвидшити процес розширення.

Процес підготовки країни до членства в ЄС ретельно контролювався Європейською Комісією, яка щороку видавала Регулярні звіти про прогрес країн-кандидатів у підготовці до членства в ЄС. Перший звіт Комісії, який оцінював досягнення та перспективи країн-кандидатів на шляху їх інтеграції, був виданий 4 листопада 1998 року. У даному звіті Чеська Республіка оцінювалася дуже критично, передусім, у сферах державної служби та судочинства. Загалом при оцінюванні політичних критеріїв Комісія констатувала: «дві зміни влади з часу видання Висновку

не привели до зміни політики ЧР відносно ЄС. Країна виконує політичні критерії, навіть якщо мусить постійно присвячувати увагу реформі судочинства, ефективніше боротися з корупцією та працювати над покращенням ситуації з ромським населенням»⁴¹. У підсумку звіту вказувалося, що Чеська Республіка зможе взяти на себе зобов'язання пов'язані з членством, якщо їй вдасться пришвидшити процес імплементації *acquis* та зміцнити відповідні адміністративні структури. Уряд відреагував на даний звіт і почав пришвидшувати процес імплементації законодавства ЄС. Однак зрозуміло, що в зв'язку зі змінами урядів ЧР та не цілком стабільною політичною атмосферою в країні, процес прийняття та імплементації європейського законодавства ускладнювався та затримувався аж до виборів 1998 року. На основі звіту ЄК Міністерство закордонних справ ЧР підготувало документ під назвою «Заходи щодо Регулярного звіту ЄК», який містив графік виконання окремими міністерствами завдань, що були необхідними для ліквідації відставань, про які йшла мова у звіті.

14 січня 1999 р. був створений новий комітет Сенату ЧР з європейської інтеграції, який очолила сенаторка ГДП Я. Філіпова. В лютому в Сенаті ЧР виступив головний посередник переговорного процесу з ЄС П. Телічка, який наголосив, що Чеській Республіці загрожує можливе просування до другої хвилі прийняття країн-кандидатів, якщо країна не пришвидшить процес прийняття європейського законодавства та реформу державного управління. Подібні побоювання незабаром висловив і міністр закордонних справ Я. Каван, який наголошував на необхідності докласти всіх зусиль, щоб наприкінці року отримати від Європейської Комісії кращу оцінку в її регулярному звіті⁴².

З огляду на проблеми із запізненням прийняття європейського законодавства, 17 травня відбулося спеціальне засідання уряду ЧР, на якому було схвалено нову актуалізовану версію Національної програми підготовки до вступу в ЄС. Програма була сформована фактично з середньо-термінової економічної стратегії інтеграції враховуючи попередні результати «скринінгу» законодавства і вийшла під назвою «Економічна стратегія вступу до Європейського Союзу»⁴³. Другий звіт Комісії 1999 року позитивно оцінив прийняття даного урядового документу. Однак висновок щодо виконання Чеською Республікою «Партнерства заради вступу» ЄК означила як незадовільний. Головні зусилля згідно звіту ЄК Чеська Республіка мала докласти до реформування судочинства, пришвидшення процесу реструктуризації і приватизації економіки та процесу прийняття європейського законодавства⁴⁴. Причинами такого розвитку в ЧР Комісія вважала меншість в уряді та повільні парламентські процедури при прийнятті законодавства. Комісія доводила, що

опозиційна угода між ГДП та ЧСДП паралізує прийняття політичних рішень, і, передусім, на рівні Парламенту ЧР. Цим самим Європейська Комісія дала зрозуміти, що опозиційна угода сповільнює підготовчий процес і що кращим би був уряд, сформований за підтримки парламентської більшості⁴⁵. Загалом звіт Комісії за 1999 рік не був набагато кращий, ніж минулорічний. Уряд і опозиція відзначили цей документ цілком об'єктивним, однак все ж відмічали, що Комісія під час оцінювання вдалася до неточностей і не розглянула всю інформацію, надану Урядом до кінця 1999 року.

З огляду на необхідність ширшої підтримки в Парламенті ЧР для пришвидшення процесу прийняття європейського законодавства, дві найсильніші партії, провладна ЧСДП та опозиційна ГДП, підписали 26 січня 2000 Угоду про підготовку Чеської Республіки на вступ до ЄС, так звану «Угоду опозиції». ЧСДП та ГДП домовилися на необхідності пришвидшити гармонізацію чеського правового поля та на потребі здобуття позитивної оцінки Європейської Комісії. Тому дві сторони домовилися, що будуть проводити двічі на рік зустрічі для консультацій щодо урядового списку законодавчих завдань, брати до уваги при прийнятті відповідних законів дійсний зміст відповідних правових норм ЄС та не будуть застосовувати правові норми ЄС для прощтовхування власних програмних засад, які не пов'язані з європейською політикою⁴⁶. Цей зустрічний крок привітали як Європейська Комісія, так і Європейський Парламент. Угода також ввійшла в історію євроінтеграції Чехії як «патент толерантності». Німецькі джерела називають її угодою цільової законодавчої співпраці між депутатами в цілях підготовки до вступу в ЄС. Також зазначають, що в період уряду соціал-демократів (з угодою опозиції чи без неї) були реалізовані певні заходи, які Комісія визначала як передумови для вступу в ЄС. До їх числа відносяться давно запланована адміністративна реформа, поправки до конституції ЧР в рамках прийняття європейського законодавства та приватизація банків і великих державних підприємств⁴⁷.

31 травня 2000 р. уряд ЧР ухвалив розширену та актуалізовану версію Національної програми підготовки ЧР до членства в ЄС 2000. Програма зосереджувалася на проблемах, які були визначені Європейською Комісією як пріоритетні — це пришвидшення прийняття законодавства ЄС та покращення можливостей його застосування, підготовка реформи судочинства та пришвидшення трансформації банківського сектору.

Загалом, протягом 2000 року головну роль у відносинах ЧР з ЄС відіграло, передусім, питання щодо АЕС Темелін та вирішення спору щодо її функціонування. Питання вирішувалось на засіданні Ради асоціації ЄС-ЧР 20 вересня⁴⁸. Рада вказала на необхідність дотримання

високих стандартів у галузі ядерної безпеки та зобов'язала Чеську Республіку надавати регулярну інформацію про АЕС Темелін.

8 листопада 2000 р. ЄК опублікувала новий звіт про прогрес країн-кандидатів у підготовці до членства в ЄС. В області політичних критеріїв було оцінено, передусім, ефективну співпрацю між урядом та Парламентом ЧР. Критику отримала недостатня реформа судочинства та становище ромської меншини. Чеська Республіка не погоджувалася, передусім, у даному звіті з оцінкою економічної області, в якій Комісія розробила рейтинг готовності країн. У першій групі готовності були Кіпр та Мальта як «функціонуючі ринкові економіки», в другій — Угорщина, Польща та Естонія як «ринкові економіки» і в третій групі опинилися ЧР та Словенія як «країни, які можна вважати країнами з функціонуючою ринковою економікою»⁴⁹.

З 7 по 11 грудня 2000 року в Ніцці відбувався саміт ЄС, на якому вирішувалось питання реформи інститутів ЄС, необхідної для підготовки та завершення процесу розширення східним напрямом. За підсумками саміту ЧР мала отримати, після вступу до ЄС, 11 голосів у Раді ЄС та 20 місць у Європейському Парламенті. Результати саміту означали збереження ролі малих країн в ЄС і не призвели до зміцнення наднаціонального виміру великих країн-членів⁵⁰.

18 січня 2001 року уряд ЧР ухвалив новий план дій щодо вступу ЧР до ЄС, який виходив з оцінки звіту Комісії попереднього року. План складався, передусім, із завдань для всіх міністерств, які мали наблизити країну до ЄС. В лютому уряд звернувся про скасування вимоги відстрочки лібералізації ринку електроенергії до 2005 року, тимчасового застосування більш низької ставки податку на додану вартість та інших невеликих вимог для полегшення. Мотивацією таких дій було намагання зайняти найвигіднішу позицію у порівнянні з іншими країнами в період, коли буде вирішуватись питання про термін вступу окремих країн.

9 травня уряд ЧР знову прийняв актуалізовану Національну програму підготовки Чеської Республіки до членства в Європейському Союзі на 2001 рік, в якій в першу чергу йшлося про пришвидшення прийняття європейського законодавства, політику регіонального розвитку, про реформу та покращення державного управління та судочинства⁵¹.

На саміті в Гьотеборзі 15–16 червня 2001 року Європейська Рада підтвердила, що процес розширення є безповоротний і в її інтересах є завершити його в такий термін, щоб нові країни змогли взяти участь вже у виборах до Європейського Парламенту в 2004 році⁵².

Свій четвертий регулярний звіт про готовність країн-кандидатів до вступу Комісія опублікувала 13 листопада 2001 р. Оцінка Чеської Республіки, в порівнянні з минулими звітами, значно покращилася, перед-

усім, у економічній сфері, де Чеська Республіка визначалась вже як «функціонуюча ринкова економіка». Комісія також зафіксувала відновлення економічного зростання, яке однак було пов'язане зі зростанням інфляції. Виконання політичних критеріїв Комісія теж оцінила позитивно, однак проблемним залишалось питання ромської нацменшини⁵³. Влада та опозиція дійшли згоди в тому, що звіт 2001 року був реальнішим та правдивішим відносно Чеської Республіки ніж попередні.

14–15 грудня відбувався саміт ЄС в Лаекені, на якому Європейська Рада вирішила, що при дотриманні такого рівня розвитку підготовки, країнами готовими до завершення переговорного процесу можна вважати Польщу, Угорщину, Словенію, Чеську Республіку, Словаччину, Естонію, Литву, Латвію, Мальту та Кіпр. Таким чином, було вперше названо всі десять країн, з якими завершувався переговорний процес у 2002 році.

Протягом 2002 року між ЧР та ЄС відбувалося вирішення спірного питання щодо декретів Бенеша. 1 березня в Брюсселі відбулася зустріч міністра закордонних справ ЧР Я. Кавана з комісаром ЄС Гюнтером Ферхойгеном. Обидва погодились, що декрети не були й не будуть предметом переговорів про передумови вступу ЧР до ЄС. Спірне питання було вирішене фактично 17 жовтня, коли Європейська Комісія оприлюднила доповідь, що декрети Бенеша з позиції *acquis* не являються перешкодою для вступу Чеської Республіки до ЄС⁵⁴. Це, на кінець, підтвердив і Європейський Парламент на своєму засіданні 20 листопада 2002 року⁵⁵.

15–16 березня 2002 року в Барселоні проходив саміт ЄС, на якому вперше прийняли участь представники всіх країн-кандидатів⁵⁶.

У червні 2002 року в Чеській Республіці сформувався новий коаліційний уряд на чолі з Владіміром Шпідлюю, який представляв ЧСДП. Міністром закордонних справ було призначено Ц. Свободу. Пріоритетним завданням уряд ставив перед собою вступ до Європейського Союзу. Прийнята нова Урядова програма виходила з урядової комунікаційної стратегії, яка ставила собі за ціль інформувати громадян про ЄС, викликати в них зацікавленість висловити свою думку на референдумі про вступ ЧР до ЄС та переконати їх, що вступ до ЄС принесе для Чехії національну вигоду і є у найвищих інтересах країни⁵⁷.

Останній звіт Європейська Комісія оприлюднила 9 жовтня 2002 року. На прохання Ради ЄС Комісія підготувала в своєму регулярному звіті пропозиції, за якими країни-кандидати можуть завершувати переговорний процес у кінці 2002 року. Найкраще серед кандидатів були оцінені Кіпр та Словенія, потім йшли Мальта, Угорщина та Чеська Республіка. У висновку щодо Чеської Республіки зазначалось, що Комісія «вважає Чеську Республіку здатною взяти на себе зобов'язання членства від-

повідно до передбачених термінів. У період перед вступом для Чеської Республіки є необхідним продовжувати підготовку відповідно зобов'язань, прийнятих під час переговорів про вступ»⁵⁸.

На засіданні Ради ЄС 18 листопада, де Чеську Республіку представляли прем'єр-міністр В.Шпідла та міністр закордонних справ Ц.Свобода, було прийнято рішення, що прийняття нових країн до ЄС відбудеться 1 травня 2004 року⁵⁹. Саміт у Копенгагені, де були завершені переговори щодо умов приєднання Чеської Республіки до ЄС, відбувся 12–13 грудня 2002 р. На саміті також йшлося про розподіл фінансових засобів для нових країн-членів. Також було схвалено дату та місце підписання Угоди про вступ — 16 квітня 2003 року в Афінах.

Зміст договору про приєднання країн-кандидатів до ЄС ухвалив Комітет постійних представників (COREPER) 5 лютого 2003 року. 9 квітня вступ десяти нових членів схвалив також і Європейський Парламент. За вступ ЧР голосувало 489 з 565 депутатів, тобто найменше з усіх країн-кандидатів⁶⁰. Такі результати були наслідком позиції євродепутатів щодо чеського питання відносно АЕС Темелін та декретів Бенеша. 16 квітня 2003 року в Афінах все ж відбулося урочисте підписання угоди представниками 15 країн-членів та 10 країн-кандидатів. Зі сторони Чеської Республіки Договір про вступ ЧР до ЄС підписали Президент Вацлав Клаус, прем'єр Владімір Шпідла, міністр закордонних справ Цирил Свобода та головний посередник переговорного процесу Павел Телічка. Перша частина Договору про вступ до ЄС являється фактично вступом, де забезпечується дійсність договору для всіх сторін. Друга частина під назвою «Акт про вступ» відрізняється для кожної країни, де розписані конкретні умови членства в ЄС. Договір містить також безліч винятків, перехідні періоди і тимчасові обмеження, які були прийняті на саміті в Копенгагені⁶¹.

25 квітня 2003 р. Президент Вацлав Клаус призначив проведення референдуму щодо вступу ЧР до ЄС на 13–14 червня 2003 р. Референдум пройшов успішно — виборці підтвердили бажання вступу країни до ЄС, хоча явка громадян лише трохи перевищила половину населення — 55,2%. З них 77,3% проголосували за вступ і 22,3% проголосували проти⁶². На основі схвальних результатів референдуму та ратифікації Договору про вступ Президентом ЧР, 30 вересня 2003 р. Чеська Республіка передала Італії, країні головної на той час у ЄС, ратифікаційні папери до Договору.

Європейська Комісія опублікувала 5 листопада звіт моніторингу по десяти країнах-кандидатах. У звіті йшлося, передусім, про прогрес, досягнений країнами до кінця вересня 2003 року в імплементації потрібних реформ та виконання обов'язків. Головними проблемними

областями, над якими потрібно було ще працювати, Комісія назвала неприйнятний закон про взаємне визнання професійної кваліфікації, транспортні шляхи та законодавство в області виконання стандартів ЄС на підприємствах обробки продуктів харчування⁶³.

Першим важливим рішенням уряду ЧР на початку 2004 року було призначення на пост Комісара ЄС колишнього посередника між ЧР і ЄС П. Телічку. В квітні чеський Комісар узяв участь у представленні нової тимчасової Комісії в Європейському Парламенті і 1 травня 2004 року заступив на свій пост.

Урочиста церемонія вступу Чеської Республіки до Європейського Союзу відбулася 1 травня 2004 року разом з десятьма країнами так званої п'ятої хвилі розширення. Розширення Європейського Союзу в 2004 році стало найбільшим розширенням Європейського Союзу, з точки зору території, числа країн і населення. Вацлав Клаус у переддень до офіційного приєднання Чеської Республіки до Європейської спільноти виступив перед чеськими громадянами з промовою: «Це не є для нас чимось несподіваним. Вступ до ЄС готувався протягом тривалого часу і мав багато етапів, що склалися з постійних та регулярних реформ. Уже в листопаді 1989 року, сотні тисяч з нас — майже підсвідомо і, отже, абсолютно спонтанно — висловили гасло «Назад до Європи», яке стало одним з найважливіших символів нашого майбутнього розвитку. Як буває у житті людини, так і в усьому людському суспільстві, сьогодні в день ми отримуємо щось, але в той же час ми щось і втрачаємо. Сьогодні, ми не вступаємо до Європи, тому що ми давно вже в ній є і були завжди, навіть за часів нашого найбільшого рабства. Сьогодні ми входимо до Європейського Союзу і наше завдання тому ще більш прозаїчніше: вміти орієнтуватися і пересуватися в структурах Брюсселя та в утвореній ними складній багатонаціональній спільноті, що не має нічого спільного з поезією. Ми не повинні загубитися там. Ми повинні забезпечити, щоб не дійшло до розмиття нашої ідентичності і втрати фундаментальних атрибутів держави, яких всі — я твердо вірю — цінують і поважають»⁶⁴.

Вступ Чеської Республіки до Європейського Союзу був результатом успішного завершення переговорного процесу, в ході яких були обумовлені умови і подальші перспективи членства. Це стало історичною подією повернення Чехії *de jure* до європейського простору. З дати офіційного приєднання ЧР до Європейського Союзу почався новий етап у розвитку країни, який, з одного боку, відкривав безмежні можливості, а з іншого, виставляв певні рамки для їх досягнення.

Уже після вступу в ЄС, 18 червня 2004 р. прем'єр-міністр ЧР В. Шпідла та міністр закордонних справ ЧР Ц. Свобода взяли участь у переговорах Європейського Союзу в Брюсселі, на яких було прийнято Проект

Європейської Конституції. Обидва представники ЧР назвали прийняття Проекту величезним успіхом для ЄС та Чеської Республіки також. Проте з натхненним поглядом влади не погоджувалася опозиція. ГДП не погоджувалася з тим, що питання про справи такого фундаментального значення, коаліційний уряд не узгоджував з іншими партіями і що прийняття Конституції має вирішуватись на референдумі⁶⁵.

11–12 липня 2004 року в Чеській Республіці проходили вибори до Європейського Парламенту. На виборах перемогу отримала ГДП, яка отримала 30% голосів. Однозначна перемога ГДП і, відповідно, яскрава поразка провладних партій призвела до послаблення уряду В. Шпідли. Після втрати підтримки всередині ЧСДП і в коаліції прем'єр подав у відставку 30 червня 2004 р. Однак, внутрішньополітичні зміни не завадили зовнішньополітичному курсові держави і всі наступні уряди діяли в рамках Концепції закордонної політики Чеської Республіки на 2003–2007 роки.

Таким чином, у середині 2004 року успішно завершився багаторічний процес інтеграції Чеської Республіки до Європейського Союзу. В даному дослідженні документально показано, що в різні періоди цей процес відзначався різним ступенем інтенсивності та різною характеристикою. Однак, можна з впевненістю зазначити, що вступ країни до ЄС однозначно не був заслугою якоїсь однієї політичної сили ЧР.

Приєднання Чеської Республіки до ЄС означало реалізацію європейської зовнішньополітичної стратегії та завершення процесу входження країни в демократичну європейську спільноту. Проте, із завершенням даного етапу входження, який тривав близько десяти років, відразу розпочинається новий, і не менш складний, етап виконання взятих на себе зобов'язань членства в європейському співтоваристві.

---

¹ *Fajmon H.* Cesta Ceske Republiky do Evropske Unie // Centrum pro sudium demokracie a kultury. — Brno, 2004. — 170 s. — С. 21.

² *Pavlík P.* Začleňování České republiky do evropských a světových hospodářských struktur. // Mezinárodní vztahy 2/1993. — С. 21.

³ *Kotyk V.* Střední Evropa a evropský integrační proces // Česká republika v měnící se Evropě. — Praha: VŠE, 1993. — С. 49.

⁴ ГДА МЗС. Концепція закордонної політики ЧР, викладена Міністром закордонних справ ЧР Й. Зеленьцом на засіданні Парламенту ЧР (14.10.93) // Огляд преси та інші інформаційні матеріали, отримані від закордонних дипломатичних представництв. Справа № 6983.

⁵ Там само.

⁶ *Fajmon H.* Cesta Ceske Republiky do Evropske Unie // Centrum pro sudium demokracie a kultury. — Brno, 2004. — 170 s. — C. 22.

⁷ *Havel V.* Projev prezidenta republiky Václava Havla v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. — Praha, 12. října 1993 // www.vaclavhavel.cz.

⁸ Commission of the European Communities: Towards a closer association with the countries of Central and Eastern Europe. — Brusel, 18. květen 1993 // www.cvce.eu.

⁹ *Klaus V.* Evropa pohledem politika, pohledem ekonoma. — Praha: CEP. — 2001. — C. 31.

¹⁰ *Fiala P., Pitrová M.* Evropská unie. — Brno: CDK, 2003. — C. 154.

¹¹ *Nezval P.* Vztahy České republiky k Evropské unii. Slezská univerzita v Opavě: Karviná. — 2003. — C. 44.

¹² Evropská (asociační) dohoda mezi ČR a EU z 4.10.1993 // www.evropska-unie.cz.

¹³ *Fajmon H.* Cesta Ceske Republiky do Evropske Unie // Centrum pro sudium demokracie a kultury. — Brno, 2004. — 170 s. — C. 26.

¹⁴ *Šlosarčík I.* Východní rozšíření Evropské unie // Mezinárodní politologický ústav MU. — Brno, 2001. — C. 175.

¹⁵ Asociační dohoda. // Euroskop: ČR a EU // www.euroskop.cz.

¹⁶ Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, process. Masarykova Univerzita // Mezinárodní politologický ústav. — Brno, 2007. — C. 47.

¹⁷ Presidency Conclusions: European Council. Meeting on 9 and 10 December 1994 in Essen // www.consilium.europa.eu.

¹⁸ *Fiala P., Pitrová M.* Evropská unie. — Brno: CDK, 2003. — C. 127.

¹⁹ *Zielenec J.* Česká republika na cestě k evropské integraci // Mezinárodní politika, roč. XIX., č. 1, — 1995. — C. 4.

²⁰ *Fajmon H.* Cesta Ceske Republiky do Evropske Unie // Centrum pro sudium demokracie a kultury. — Brno, 2004. — 170 s. — C. 28.

²¹ Preparation of the associated countries of Central and Eastern Europe for integration into the internal market of the Union: A White Paper. — Brussels, 1995 // www.cvce.eu.

²² Priority plnění zásad Bílé knihy v České republice. Usnesení vlády ČR // <http://isap.vlada.cz>.

²³ ГДА МЗС. Інформація про «круглий стіл» на тему «сучасний стан перетворень у країнах Центральної та Східної Європи на перехідному етапі до ринкової економіки». Управління Європи та Америки (01.06.1995). Справа 7811.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

²⁷ Memorandum CR k zadosti o prijeti do Evropske unie, 23.01.1996 // www.mzv.cz.

²⁸ Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR: Integrace ČR do EU — aktuální postoje a názory. // <http://www.cvvm.cas.cz>.

²⁹ Programove prohlášení vlády Ceske republiky 1996 // www.vlada.cz.

³⁰ Agenda 2000 (1999): Praha: MZV ČR.

³¹ Politika v ČR 1997–2001, Brno: Mezinárodní politologický ústav MU. — C. 41.

³² *Fajmon H.* Cesta Ceske Republiky do Evropske Unie // Centrum pro sudium demokracie a kultury. — Brno, 2004. — 170 s. — C. 30.

- ³³ Agenda 2000 (1999): Praha: MZV ČR.
- ³⁴ Posudek Komise k žádosti ČR o přijetí do EU // <http://www.euroskop.cz>.
- ³⁵ Historie vstupu České republiky do EU. MZV CZ // <http://www.mzv.cz>.
- ³⁶ Šedivý J. Stav české zahraniční politiky a její výhledy pro rok 1998. // Mezinárodní politika 1/1998. — C. 5.
- ³⁷ Přístupové partnerství 1998 // http://www.evropska-unie.cz/download/cz/oficialni_dokumenty.
- ³⁸ Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii 1998 // <http://www.euroskop.cz>.
- ³⁹ Historie vstupu České republiky do EU. MZV CZ // <http://www.mzv.cz>.
- ⁴⁰ Kotyk V. Stručná bilance vývoje české zahraniční politiky // Mezinárodní vztahy 1/2000. — C. 56.
- ⁴¹ Pravidelná zpráva o ČR 1998 // <http://www.euroskop.cz>.
- ⁴² Fajmon H. Cesta Česke Republiky do Evropske Unie // Centrum pro sudium demokracie a kultury. — Brno, 2004. — 170 s. — C. 38.
- ⁴³ Hospodářská strategie vstupu do Evropské unie: konkurenceschopnost — růst — zaměstnanost — solidarita // <http://www.euroskop.cz>.
- ⁴⁴ Pravidelná zpráva Evropské komise o pokroku ČR v procesu přistoupení 1999, 2000, 2001, 2002 // <http://www.euroskop.cz>.
- ⁴⁵ Greger P. Zaslal Brusel České republice druhé varování? // Mezinárodní politika 11/1999. — C. 9.
- ⁴⁶ Vesely Z. Dejiny ceske politiky v dokumentech: Dohoda o přípravě České republiky na vstup do EU. Politika v České republice 1/2000. — Praha, 2005 — 768 s.
- ⁴⁷ Blockierte Demokratie — die Tschechische Republik 20 Jahre nach der Samtenen Revolution. Jennifer Schevarado // DGPA Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik / 9, September № 8. — C. 24.
- ⁴⁸ Historie vstupu České republiky do EU. MZV CZ. // <http://www.mzv.cz>.
- ⁴⁹ Pravidelná zpráva Evropské komise o pokroku ČR v procesu přistoupení 1999, 2000, 2001, 2002. // <http://www.euroskop.cz>.
- ⁵⁰ Fajmon H. Cesta Česke Republiky do Evropske Unie // Centrum pro sudium demokracie a kultury. — Brno, 2004. — 170 s. — C. 43.
- ⁵¹ Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii 2001 // <http://www.euroskop.cz>.
- ⁵² Historie vstupu České republiky do EU. MZV CZ // <http://www.mzv.cz>.
- ⁵³ Pravidelná zpráva Evropské komise o pokroku ČR v procesu přistoupení 1999, 2000, 2001, 2002 // <http://www.euroskop.cz>.
- ⁵⁴ Pick O., Handl V. Zahrancni politika ceske republiky 1993–2004: Uspechy, problemy a perspektivy. — Praha, 2004 — S. 268. — C. 26.
- ⁵⁵ Historie vstupu České republiky do EU. MZV CZ // <http://www.mzv.cz>.
- ⁵⁶ Там само.
- ⁵⁷ Vládní program 2002 // http://wtd.vlada.cz/vlada/vlada_historie.htm.
- ⁵⁸ Pravidelná zpráva Evropské komise o pokroku ČR v procesu přistoupení 1999, 2000, 2001, 2002 // <http://www.euroskop.cz>.

⁵⁹ Historie vstupu České republiky do EU. MZV CZ // <http://www.mzv.cz>.

⁶⁰ Там само.

⁶¹ Smlouva o přistoupení k EU // <http://www.euroskop.cz>.

⁶² Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR: Integrace ČR do EU — aktuální postoje a názory // <http://www.cvvm.cas.cz>.

⁶³ Zpráva o zahraniční politice České Republiky 2003 // <http://www.mzv.cz>.

⁶⁴ Klaus V. Projev v předvečer vstupu České republiky do Evropské unie. PROJEVY A VYSTOUPENÍ. 30.4.2004 // www.klaus.cz.

⁶⁵ Fajmon H. Cesta České Republiky do Evropské Unie // Centrum pro studium demokracie a kultury. — Brno, 2004. — 170 s. — С. 49.

Данная статья освещает особенности присоединения Чешской Республики к Европейскому Союзу. Проведен анализ внутривнутриполитических процессов в стране, которые имели непосредственное влияние на евроинтеграционный курс Чешской Республики. Подробно проработаны документы и деятельность институтов ЕС в направлении восточного расширения сообщества.

Ключевые слова: Чехия, внешняя политика, Европейский Союз, интеграция.

This article highlights the accession of the Czech Republic to the European Union. The analysis of internal political processes in the country, which had a direct impact on the course of European integration of the Czech Republic. Elaborated documents and activities of EU institutions in the direction of the eastern extension of the community.

Key words: Czech Republic, foreign policy, European Union, integration.